گفتوگۆ لەگەڵ شاعیر شادان عەلی.. هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

شادان عەلی: شیعرەکانم چێژێکی تایبەتیان هەیە

کەمن ئەو کەسانەی بتوانن لە چەندین بواری ئەدەبی و هونەری و مافی مرۆق سەرکەوتووانە ئەسپی خۆیان تاو بدەن، خاتوو(د.شادان عەلی) لە چەندین بوار وەکو هونەری شێوەکاری وشیعر ومافی مرۆق ، بەشداری چالاکانەی هەیە شوێن پەنجەیان دیار وبەرچاوە ،خاوەنی چەندین پیشانگایە ،لە هەمان کاتدا شیعرەکانی بۆ سەرچەندین زمانی جیهانی وەرگێردراون، ئەندامی سکرتاریەتی باڵوێزی ئاشتی جیهانی و منداڵان و ئەندامی مافەکانی مروق لە نەتەوە یەکگرتووەکانە هەر بەهۆی ئەو کارانەیەوە چەندین جار لە سەر ئاستی کوردستان و جیهان خەڵات و رێزلێنانی بۆ کراوە، بۆ پێوستیمان زانی بۆ زیاتر ئاگاداری بوون لە کار و چالاکییەکانی ئەم هەڤپەیڤینەمان لەگەڵیدا ئەنجام دا.

هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

***ئەگەر بکرێت بۆ خوێنەرامان باس لە ژیانی هونەری و ئەدەبی خۆتان بکەیت**

- من ناوم(شادان عەلی ئەحمەد)-ە لە شاری سلێمانی لەهەرێمی کوردستان لە دایکبووم، هەر لەم شارەدا خوێندم تەواو کردووە،پاش تەواو کردنی خوێندن ،ساڵی 2003 وەک فەرمانبەر لە بەڕێوەبەرایەتی کتێبخانەی گشتی سلێمانی دامەزراوم، لە 2005وە چەندین کۆرو پێشانگای کتێبی ناوخۆیی ونێودەوڵەتیدا لەبەڕێوەبەرایەتی کتێبخانەی گشتی سەر بەوەزارەتی ڕۆشنبیری وەکو ئەندام و سەرپەرشتیار هەتا ئێستاش کارم کردووە و بەردەوامم.
  خاوەنی (دوو سیدی) شیعریم یەکەم ساڵی 2016 و سیدی دووهەم لە ساڵی 2018 چەندین کۆڕی شیعری تایبەت و هاوبەش لەناوخۆو دەوڵەتی و نێودەوڵەتیدا هەیە،هەروەها بەشداری چەندین پێشانگای تایبەت و هاوبەشی شێوەکاری لەناوخۆو دەوڵەتی و نێودەوڵەتیدا هەیە،
  ئەندامەتی سکرتاریەتی باڵوێزی ئاشتی جیهانی و منداڵان و

ئەندامەتی مافەکانی مروق لە نەتەوە یەکگرتووەکان، هەروەها سەرەکی دەوڵەت (خانەی ژنان)م لە نەتەوە یەکگرتووەکان / عێراق وەرگرتووە.
ئەندامی دەستەی نووسەرانی هەریەک لە گۆقارو ڕۆژنامەی نێودەوڵەتی (هونەرو دیزاین)م بەناوی (IJRAD) بەڕەسمی لەوڵاتی هیندستان دەردەچێت ،لە ساڵی 2022 وەک هاوکاری (هونەرمەندانی بێسنور) لەشاری هامبورگی ئەڵمانیاو شاری کالیفورنیای ووڵاتە یەکگرتوە کان کاردەکەم،ناوم لەکتێبی ئافرەتە ناودارەکانی کورد لەنوسینی مێژوو نووسی کورد نوسەر علی خەزنەدار لە بەشی چوارەم و پێنجەمدا هاتووە ئەم کتێبەش وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی ئینگلیزی ساڵی چاپ 2021
خەڵاتی باشترین کە سایەتی ساڵانەم پێبەخشراوە لەوڵاتانی ئەمەریکاو ئەورپاو ئاسیاو عەرەبیدا
هەروەها گروپی وەرگێڕانی بێسنور (فریق الترجمة بلا حدود) کە پێکهاتووە لەچەندین وەرگێڕی بەتوانا کە کار لەسەر وەرگێڕانی شیعر دەکەن، لەم بوارەدا چەند شیعرێکم بۆ سەر زمانەکانی عەرەبی و ئیسپانی و پرتوگالی و ئینگلیزی و ئەمازیغی وەرگێڕاوە،نوسینەکانم لە پەناو ئەرکەکانی پەروەردەیی بۆ ئاشتی و مافەکانی مرۆق هەروەها چەندین بڕوانامەی دکتۆراو باڵوێزی ئاشتی جیهانی و مرۆقایەتیم لە ڕێکخراوەکانی نێودەوڵەتی .
***بابزانین چۆن ئاوێتەی هونەری شێوەکاری بوویت ،زیاتر لەسەر چ قوتابخانەیەک تابلۆکانت نیگار دەکەیت؟**

- زیاتر کار لەسەر هونەری ئۆڵتراڕیالیزم و تەعبیری دەکەم ،چونکە من دەمەوێت لە هونەرەکەمدا پەیام بگەیەنم تا بگاتە شوێنی مەبەست ،هونەریش بەخۆی بەهرەیەکە چۆنت بوێت دەتوانی کاری لەسەر بکەیت.

***ئاستی هونەری شێوەکارانی کورد لەگەڵ ئاستی شێوەکارانی جیهان چۆن دەبینیت؟**

- شێوەکارانی کوردیش هیچیان لەشێوەکارانی وڵاتانی دەرەوە کەمتر نییە ڕاستە شێوەکاری وڵاتان زۆر بەتواناو باشن لەگەڵ ئەوەشدا ڕێکخراوەک یا ئەکادیمیایەک هاوکاریان دەبێت و کاریان بۆ ئاسان دەکات پاشان بەپێی ئەو توانایەی کەهەیەتی باشترین ڕێزلێنان و بگرە سەفەری وڵاتانیشیان پێدەکەن بەڵام شێوەکارانی کورد ئەگەر زۆر باشیش بن و چەند هەوبدات کاری

باش و تایبەتیش بکەن هەر لەسەر گیرفانی خۆیەتی و مەگەر خۆی بەخۆی هەوڵبدات کاربکات هونەرەکەی پێبگەیەنێت، من لە 2014 ـ 2018 لەکاتی شەری داعش جگە لە نەبوونی مووچەو کەمی لایەنی مادی بەڵام من ساڵانە گەورەترین چالاکیم کرد لەکوردستان لەسەر مافی مرۆڤ و بەتابلۆو شیعرەکانم ئەنجام دا، بۆیە هەندێک جار بەهرەت هەبێت هەرچەنێک بێت دەتوانی هەوڵبدەی بۆ ئامانجەکت چونکە هیچ کات هونەر ناوەستێت بەڵکو لەکاتە سەختەکاندا زیاتر پێویستەو بابەتەکان وەکو مێژوویەک دەمێننەوە،شێوەکارەکانی کوردستانیش لەڕووی هونەرەوە ئاستێکی باشیان هەیە بەڵام لەڕووی یارمەتی وهاوکارییەوە زۆر لاوازە بۆیە هونەری کوردی لەخولانەوەیەکی چەق بەستودایە لەڕووی مادییەوە تایبەت لە ئێستادا چەند ساڵێکە قەیرانی دارایی یەخەی هەموومانی گرتەوە . بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دەبێت زۆر چالاک بن.

***باشە ئەگەر بکرێت ،ئاماژە بەو ڕێکخراو وڵاتانە بدەیت کە بەرێزتان کارت تیا کردوون؟**

- بەگومان زۆرن هەر لە هەرێمی کوردستان ، وڵاتی عێراق ،تورکیا، ئۆکرانیا ، ئیتاڵیا ،هندستان ،سویسرا ،میسر ، بەرازیل ،ئەڵمانیا ، بنگلادیش ، یابان ، فلیپین ، تورینتۆ(کەنەدا)، پاکستان ، پەکین ، فەرەنسا، کۆڵۆمبیا ، ئوسترالیا ، هۆڵەندا ، مەکسیک ، پۆڵەندا، ڕێکخراوی یونسیفUN و خاچی سوری نێودەوڵەتی و ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ و ڕێکخراوەکانی ئاشتی نێودەوڵەتی لەوڵاتانی سویسراو ئەڵمانیا، ئیسپانیا، ڕۆمانیا ، ئەمەریکا ، فلۆریدا ، ڕوسیا ،ئەفەریقا، مەغریب ، هەنگاریا ، یونان ، بەلجیکا، ئەلبانیا ،فەڵەستین ، قەتەر ئەرجەنتین ، ئەندەنوسیا، سوریا ،یەمەن ، ئەردەن ، نەرویج ،فرانکفۆرت ، یەکگرتوی ئەوروپا، لیبیا، جەزائیر، کوەیت ،لوبنان ، تونس، تەکساس ،شیلی.

***بەرێزتان لە بواری شیعر نووسین خاوەن چەندین شیعرن خامەتان رەنگییە ، چۆن تێکەڵەی ئەم جیهانەی شیعر بوون؟**

- تێکەڵ بوونی شیعر لەناو ڕۆحدا هەڵدەقوڵێ نازانی کەی تێکەڵ دەبیت بەڵام ئەوەندە دەزانیت لە ساڵێکدا بەرهەمەکت بۆ یەکەمجار نوسیوە دەبێتە سەرەتای نوسینی شیعری

ئاوێتەبوونی من لەگەڵ شیعردا دەگەرێتەوە بۆ منداڵیم هەربۆیە لەئێستادا شیعرەکانم چێژێکی تایبەتی هەیە ئەوەی

شیعرەکانم بخوێنێتەوە هەوڵ دەدات شیعری کێش بخوێنێتەوە .
شیعر جۆرێکە لە ئەدەب کە ئامانجی ئەوەیە وەڵامێکی هەستی لە خوێنەردا بهێنێتەوە لە ڕێگەی زمانەکەوە کە هەڵبژێردراوە و ڕێکخراوە بۆ مانا و دەنگ و ڕیتم.
شیعر بە جۆرێک لە ئەدەب یان نووسینی هونەری پێناسە دەکرێت کە هەوڵ دەدات لە ڕێگەی تەکنیکە جۆراوجۆرەکانی شیعرییەوە هەست و خەیاڵی خوێنەر ڕابکێشێت.
شاعیر تێکەڵەیەک لە ڕیتم، هەڵبژاردنی وشە، دەنگ، هێما و وێنە، پێکهاتە و زیاتر بەکاردەهێنێت بۆ دروستکردنی پارچەیەک لە نووسین کە هەستەکانی خوێنەر دەجوڵێنێت.
شیعرەکان بە چەندین شێوە و شێوازی جیاواز دێن و زۆرجار دەقەکە جیادەکرێنەوە بۆ پەرەگرافێک کە پێی دەوترێت ستانزا.
ستانزا (بە ئینگلیزی: Stanza) بریتییە لە کۆمەڵێک دێڕ ، لەناو شیعرێکدا، . ستانزا دەتوانێت ڕیتمی ڕێک و پێکی هەبێت هێنراوە بۆ زۆری دەربارەی بابەتێک یان بابەتێکی دیاریکراوە. هەندێک لە باوترین ئەو بابەتانەی کە شاعیر دەربارەیان دەنووسێت بریتین لە (خۆشەویستی، سروشت، هاوڕێیەتی، خەزان، ئازارە، گەورە بوون و پیربوون، چاکە بەرامبەر خراپە ،گەورە بوون و پیربوون،ئازایەتی و ئازایەتی، پێشبینی ، جەنگ…)
هەر بۆیە منیش لەنوسینی ئەمانە بێبەش نیم ،چەندین شێوەی شیعر هەیە و هەندێک شاعیر لەوانەیە تێکەڵەیەک لە دوو یان زیاتر بەکاربهێنن، یاساکانی فۆرمێکی دیاریکراو بشکێنن، یان بە توندی پابەند بن بە یاساکانی فۆرمەکەوە. هەر شیعرێکیش جیاوازە و شێوەیەک بەکاردەهێنێت بۆ نوسینی گێڕانەوەی چیرۆکێکی خەیاڵی یا واقعی هەتا بەڕوونی پەیامەکانی شاعیر لەڕێگەی شیعرەکەیەوە بگاتە شوێنی مەبەست.
***ئایا هیچ بەرهەمێکی چاپکراوی شیعرت هەیە، تائێستا شیعرەکانت بە چەند زمانی جیهانی وەرگێردراون؟**

▪ بەڵێ بەرهەمی چاپکراوم هەیە بەناوەکانی کتێبی” تەدەمی یا خاکی نیشتیمان” تایبەتە بەشیعر ، “کتێبی زیوا “، کتێبی زیوا یەکێکە لەکتێبە دەگمەنەکان تایبەت لەهەرێمی کوردستان کەتوانیومەوەکو یەکەم هونەرمەندی شێوەکارو شاعیر ئەم کتێبە بەرهەم بهێنم کە پێک هاتووە لە30 پارچە شیعرو 30 تابلۆی شێوەکاری واتا شیعرێک بۆ تابلۆیەک نوسراوە، جگە لە چەندین نوسین لەناو ئەم کتێبەدا.

لەئێستاشدا کتێبێکی ترم لەبەردەستدایە لە کاری دیزایندایە ئەم کتێبەشم تایبەتە باچاپ بکرێت لەکاتی خۆیدا باسی بابەتی ناوکتێبەکە دەکەم.

*شیعرەکانت بۆ سەرچەندین زمانی بیانی وەرگێردراوەن، ئەگەر زیاتر روونکردنەوەی لەسەر بدەیت؟

▪ ئەوەی راستی بێت چەند وەرگێرێکی باش کاری وەرگێریان بۆ کردووم بەتایبەت بۆ سەر زمانەکانی زمانی هۆلەندی ، ئیسپانی ،ئەلبانی، هەنگاری، بولگاری ،فەڕەنسی ،ڕوسی، کوڵومبی، چینی ،ئینگلیزی، مەکسیکی ، تەکساس ،ئەمەریکی، ئەمازیغی ، تورکی ، عەرەبی ، یۆنانی و ..هتد

***بەرێزتان خاوەنی چەندین بڕوانامە و خەڵاتی نێو دەوڵەتین ئەگەر تیشک بخیتە سەرەیان؟**

▪ ڕاستە خاوەنی چەندین بڕوانامە و خەڵاتی نێو دەوڵەتیم ،من وەکو ئەندامی باڵوێزی ئاشتی جیهانی لە ڕێکخراوی نێودەوڵەتی و ڕێکخراوەکانی ئاشتی جیهانی و مافی مر□قم

لەبەر ئەوەی من لە 3 بواردا کاردەکەم لەهەرسێ بوارەکەشدا زۆر سەرکەوتووم هەرسێکیشیان پەیوەندیان بەیەکەوە هەیە وەکو بواری نوسین وشیعر ،هونەری شێوەکاری ، مافی مر□ق،ه□ربۆیە ئەم ڕێکخراوانە پەیوەندیان پێوەکردم سەرەتا بە کارو چالاکی دەستم پێکرد پاشان قبوڵکرام و لە زانکۆی ڕێکخراوەکانی نێودەوڵەتی بەشی مافی مرق و بەشی هونەری وبەشی ئەدەب و وێژەو کولتور دەستم پێکرد لەپاش دووساڵ توانیم بڕوانامەی دکتۆرا بەدەست بھێنم پاشان ڕێگەیان بۆ ئاسان کردین کە ڕێکخراوەکەمان بەپێی پرۆتۆکۆلی نێو دەوڵەتی هەوڵیداوە ئەو بەهرەو توانایەی کەهەمانە لەگەڵ وڵاتاندا بەتوانا تربێت بۆ گرێدان و پێکەو□ بەستنی هەموو هونەرمەندو شاعیرە چالاک و بەتواناکانی جیهان هەندێ جار بە بەرنامەی ڕاستەوخۆی گوگڵ یان ئەگەر کارەکە خێراتربڕوات و مەبەست بێت و کات کەم بێت بە ئونلاین بەشداردەبین بۆ گفتوگۆکردن لەنێوان یەکتریداو بۆ ئاڵوگۆڕی بەرهەمی ئەدەبی هەتا زیاتر سود مەندبین بۆ کاری باشتر و ئاشنای هونەری وڵاتانی دەرەوە بین..هەر لەم ڕێگەیەشەوە گرێبەستمان بۆ دەکەن لەگەڵ زانکۆکانی وڵاتانی بەریتانیا وئیتاڵیاو سویسراو چین و ئەڵمانیاو عێراق و دانیمارک و ....هتد

دەتوانم بڵێم بانگهێشتنامەی فەرمی بۆ وڵاتانی دەرەوە لەسەر ئەستۆیی ڕێکخراوەکە بۆ پێشانگاو سیمینارو کۆری شیعری دەکەن

چونکە کار لەسەر ئاشتی هەموو جیهان دەکەین بەردەوامیش لەکاروچالاکیدا ین پەیوەندییەکی زۆرپتەومان لەگەڵ وەزارەتی ڕۆشنبیری وڵاتی میسردا هەیە کە هەندێ کاری بۆ ئاسان کردووین تا بەردەوامبین لە کارەکانمان، هەندێک جار بڕوانامەکان لەرێگەی نووسینەوە دەنێرن و دەگاتە دەستمان.

***زۆرێک لە بڕوانامەکانت لە تۆڕی کۆمەڵاتییەکان بڵاودەکەیتەوە مەبەست چییە لە بڵاوکردنەوەیان؟**

▪ من هەندێکیان بڕوانامەکان لەڕێگەی تۆڕی کۆمەڵایەتی بڵاودەکەمەوە . تەنها بۆ ئەوەی هاوڕێیان و خوێنەرانیش ئەو بڕوانامانە ببینن بۆ دوو مەبەست یەک بۆ هاندانیان بۆکاری هونەرو ئەدەب، ئەوی تریشیان بۆ بینینی شێوازو ئاشنابوونی ڕێزلێنانی نێودەوڵەتی چونکە لەم ڕێزلێنانانە لێرە نیە هەتا ئەوانیش بێبەش نەبن لەبینینیان ئاشانی ڕێزلێنانی نێودەوڵەتی بن.

***جگە لە بواری هونەر و ئەدەبدا لەچ بوارێکی تری کۆمەڵایەتی کار دەکەیت؟**

▪ لەبواری مافی مرۆڤیشدا کار دەکەم بۆ داکۆکی کردن لەمافەکانیان بەشێوەیەکی ئاشتیانە کە مرۆڤ وەک مرۆڤ سەیر بکرێ و ڕێزی لێبگیرێت لەهەرشوێنێکی سەر ئەم ز□و□ی□ جیاوازی نەکرێت لەنێوان ئاین و کەمەنەتەوەیەکان ، جیاوازی نەکرێت لە نێوان مرۆڤی سپی پێست و مرۆڤی ڕەش پێست هەروەها بێ کێشەی سیاسی و ژیانێکی شایستەیان بۆ دابینبکرێ و پڕبێت لەئومێد و هەرچی پێویستیان هەیە بەپێی توانا یارمەتیان بدرێت چونکە مرۆڤ شایەنی ڕێزلێگرتنە دەتوانم بڵێم ئەدەب و هونەر و مافی مرۆڤ 3 سێ بوارن بەڵام لەیەک بواردا کۆمکردونتەوەو کاریان لەسەر دەکەم.

***هیچ هەماهەنگیت لەگەڵ هونەرمەندان و نووسەرانی کوردستان دا هەیە؟**

▪ بەڵێ زۆریش هەماهەنگیم لەگەڵ هونەرمەندان و نوسەرانی کوردستان هەیە چالاکی زۆریشم لەناو کوردستاندا هەبووە بەشداریم لە چەندین پێشانگای تایبەت و هاوبەش وکۆری شیعری تایبەت و هاوبەشدا کردووە بەردەوامیش دەبم لە چالاکیەکانم، ئەندامی سەندیکای هورنەندانی شێوەکارنی کوردستان لقی سلێمانم.

***ئێمە لە کۆتاییدا زۆر سوپاست دەکەین بۆ ئەو دەرفەتەی بە**

ئەمەت بەخشی؟

-منیش سوپاسی ئەو بەسەرکردنەوەی ئەوە دەکەم هیوای سەرکەوتن و بەردەوامیان بۆ دەخوازم.